

Рецензия

от проф. д-р Галина Георгиева Лардева-Минкова
за дисертационен труд за присъждане на образователната и научната степен
„доктор“ по професионално направление 1. 3. Педагогика на обучението по
изобразително изкуство, Докторска програма „Методика на обучението по
изобразително изкуство“, с автор **Ваня Милкова Годжелова**, на тема
**„Пресъздаване на емоционални характеристики при рисуването на портрет
от ученици в художествените училища“**,
научен ръководител проф. д-р Даниела Маркова.

I. Общо представяне на процедурата и подадените за рецензиране материали

Ваня Милкова Годжелова е зачислена като докторант със заповед №РД – 27 –
110/ 20.12.2018 г. Отчислена е с право на защита със заповед №РД – 27 – 137/
16.12. 2022 г., издадена въз основа на Протокол № 4/ 16.12. 2022 г. на
Факултетния съвет при факултет Изобразителни изкуства. Докторантката е
предала всички необходими документи: дисертационна разработка заедно с
нейните приложения и автореферат, автобиография, справка за приносите на
дисертацията, три апробационни публикации, както и цитираните по-горе в
настоящия параграф заповеди. По такъв начин процедурата е спазена и
следователно е легитимна.

II. Кратки биографични данни за докторантката

Ваня Годжелова е завършила специалност живопис в НХГ “Цанко Лавренов”
през 2011 г. Възпитаник е на АМТИИ Пловдив: през 2015 г. е завършила
бакалавърска степен в специалност Педагогика на обучението по изобразително
изкуство (живопис), а през 2017 г. – магистърска степен в същата специалност.
Още от момента на своето завършване работи по специалността си – най-напред
в училищата в селата Стрелци и Войводиново, по-късно в СУ „Св. св. Кирил и

Методий“ в Пловдив, а от 2019 г. е преподавател в НХГ „Цанко Лавренов“. От октомври 2023 г. тя преподава методика на обучението по изобразително изкуство в АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев“ Пловдив.

Наред с активната си педагогическа дейност Ваня Годжелова е живописец с ярко изразен индивидуален почерк – тя е автор на пет самостоятелни изложби, с множество участия в колективни проекти и пленери. Самата тя е организатор на редица изложби и проекти, свързани с процеса на обучение по изобразително изкуство и художествената практика на средношколците.

III. Актуалност на тематиката

Актуалността на тематиката на дисертационната тема се определя от две значими взаимно проникващи се сфери. Първото комплексно значение се свързва с образователния процес и неговите потребности и изисквания. Тежестта на неговата актуалност е ясно видима именно днес, когато (за пореден път) откриваме необходимостта от промени в образователната система и в учебните програми, както и потребностите от интензивност и систематичност на учебния процес. Втората сфера на актуалност на дисертационната тема се свързва с все по-рязко изтъняващата в днешния ден природа на индивидуалното. Безспорно е, че живописният жанр на портрета е в състояние да бъде непосредствен изразител на тревогата от загубата на индивидуалната чувствителност сред младите хора, а също така да спомогне за запазването на подобна чувствителност, за нейното възвръщане и самоосъзнаване.

IV. Описание на дисертационния труд

Дисертационният труд на Ваня Милкова Годжелова се състои от три глави и две приложения. **Първата глава** се заема с почти непосилната задача да се направи стегнат и функционално адаптивен преглед на развитието на портретното изкуство в европейската културна традиция. Тя успява не просто да проследи избрани случаи от художествената практика на портретирането, но и да набележи

същностни щрихи от историята на понятието въз основа на адекватния си методологически подход. Изключително широки масиви и контексти (от античността до наши дни) тук са сведени до такава синтезирана симптоматика, която да е релевантна по отношение на конкретни педагогически и методически цели. Тези цели биха могли да се изразят така: европейската култура на новото време може да се мисли и представи като своеобразна „цивилизация на портрета“ – формула, която дисертантката употребява конкретно във връзка с развитието на жанра в нидерландските провинции от края на 16 век (с. 22). Тази фраза обаче може да се мисли с основание като съкратен израз на жанровото присъствие на портрета в европейската културна история. Тук методологическата настройка на работата насочва проследяването на различното функциониране на портрета във всяка следваща епоха, но едновременно с това държи във фокуса си и процеса с пазенето и предаването на традициите между различните исторически проявления. При всичката изобилна продукция това систематизиране представлява много трудна и отговорна, а понякога и рискована работа, която дисертацията съзнателно поема.

Систематизирана е портретната рефлексия в ренесансовото изкуство (на север и на юг), постиженията от 17 век около фигурите на Рембранд, Веласкес, Вермеер, по-нататък главата преминава през примери от творчеството на Енгр, Модилияни, Мане, Дега, Реноар, Тулуз-Лотрек, Егон Шиле, Ернст Лудвиг Кирхнер, Пикасо и много други автори, поставя въпроси за трансформирането на значенията на портрета в попартата, разглежда особеностите на портретния фотографски образ при автори като Ринке Дейкстра и Ани Лейбовиц, напомня за случаите с билбордовите портрети на Алекс Кац, присъствието на Марлен Дюма, на Ширин Нешат, Герхард Рихтер и т. н. Прави впечатление, че колкото повече се установяват в съвременността тези примери, толкова повече изкрystalизира яснотата на отделните случаи, тяхната осъзната дидактическа настройка.

След историческите примери в първа глава са поместени психологическите разполагания на портретното изкуство. Очертаването на проблемите на индивидуалната чувствителност е особено важна съставна част от работата в

училище. От особено значение при това е обръщането на внимание на рационализирането на чувствителността като ключов пласт в европейската художествена традиция (44 сл.). В този свой ход работата е особено детайлна и внимателна. Набелязани са основополагащи когнитивни теории за съхранение, насочване и предаване на информация, класификация на емоциите и преглед на развитието в тяхното разбиране от античността до днес със закономерен фокус върху феноменологическия опит на 17 век (Декарт, Спиноза), върху експерименталната психология на Вунд и представите за диференциалните емоции в разработките на Карол Изард, както и отнасянето на тези разработки към очертаването на концепцията за първичните афекти в трудовете на Силван Томкинс.

От особено значение в този раздел е извеждането на представите за физиогномика като фундамент на западната култура и особено на модерността. При това тук авторката създава детайлно усещане и за усилената дискусийност около понятието, доколкото претенциите на физиогномиката за абсолютен детерминизъм между видимата външност и същността са били по всяко време (както на изток, така и на запад) прицел на обективна критика. Но пък не е излишно да припомним например как Валтер Бенямин набелязва прототипа на модерния човек именно въз основа на фантазмагориите на физиогномика и неговите инсценировки в публичното пространство на парижките пасажи. Ваня Годжелова създава свое трасе на физиогномичното: от Аристотел през Леонардо към Йохан Каспар Лаватер, като основателно маркира и странични разклонения, например практическия опит на френологията.

Последният раздел от първа глава (1.4.) се връща към присъствието на портрета в традицията на изобразителното изкуство, като този път се насочва към образователните структури, както и към методите на преподаване и изясняването на някои специализирани понятия като композиция и цвят.

Втората глава на изследването със заглавие „Експериментален модел за пресъздаване на емоционални характеристики при рисуването на портрет от ученици в художествените училища“ разполага същинската част на

извършената работа: преподаването и изучаването на портретния жанр в училище и особено практическата дейност по създаването на портрет. На това място авторката прави ориентация на своята методологическа комплексност, която включва „дидактически експеримент, [който е] проведен в три етапа: констатиращ, формиращ, заключителен; анкета, интервю с експерт, дискусия, беседа, лекция, демонстрация, конферанс“ (с. 91). Изведено е подробно описание и методическа мотивация на поставените задачи с техните особености. Представен е разчетът на времето, изложени са критериите и показателите за диагностика на резултатите от работата на учениците. В своето комбиниране показатели и критерии образуват плътна решетка на компетентности, знания, умения и способности, изобразителна интуиция и художествено мислене.

Трета глава със заглавие „Анализ на резултатите от експерименталната дейност“ съдържа анализ на анкети, свързани с възможностите на учениците да създават портрет, както и с тяхната теоретична подготовка за жанра. Тук е проведен анализ на ученическите работи в зависимост от методологическите настройки. Изведена и проследена е разликата между етюдно набелязване на чертите и портретното изображение. Правят впечатление отличните анализи и детайлното познаване на всеки отделен елемент от работата на дисертантката с учениците. В не по-малка степен добро впечатление прави умението за инвариантно мислене, за ситуативно пренагласяне на утвърдената учебно-методическа матрица в зависимост от задачата и от индивидуалните способности на обучаемите.

В тази глава на преден план изникват два особено важни акцента: тежестта на обучението с всичките му съставни компоненти (лекции, разговори, упражнения) и наблюдаването на задачите и тяхното изпълнение в развитие, в тяхната принципна процесуалност (за това свидетелстват например характерни изрази като „на този етап“ и „засега“). Подобна настройка разполага представата за незавършващия процес на обучението. Тук проличават качествата на Ваня Годжелова като отличен педагог и методически рефлектиращ специалист: от

идеята за провеждане на дискусия около анимационния филм “Inside Out” (с. 118) до забележителните наблюдения на личностната психология на учениците (само с един пример: очертаването на психологическия „портрет“ на ученичката Наталия Ст., с. 131). Набелязани са проблемите на извеждането на портретите до състоянието им на завършеност, на подчиняване на иначе вярно предаденото изображение на художествената идея.

V. Приноси на дисертационния труд

– Още самото поставяне на проблема е приносно, доколкото комплексността на портрета в сложното съчетание между техника, индивидуален почерк, физиогномика, емоционалност и тяхното взаимно насочване и владееене, както и комуникацията между обект и субект, представлява проблематична територия дори и в специализираните художествени училища. Ваня Годжелова обаче си дава сметка за цялостността на проблематиката и намира начини да представи основанията за своите търсения.

– Съчетанието между теоретико-историческа подготовка за жанра на портрета в условията на учебната програма и дълготрайната практическа работа с ученици е друг значим принос в дисертационния труд. При това взаимодействието е описано изключително умело, с проследяване на комплексно присъстващи методически акценти и с посочването на възможности за стимулиране на самостоятелно мислене и творчески импулси у учениците.

– Приносен момент в дисертацията е плътно очертаният и подробно описаният фундамент от средношколски работи. Това не е случайна подборка от наличното, нито пък направен избор измежду по-доброто, което да носи славата на преподавателя. Ветрилото от примерни портретни изображения представлява стройна система, която на свой ред може да се мисли както като „портрет“ на протеклата в учебния процес комуникация, така и като определяща облика на този процес. Зад всеки един пример от тази система стои непосредствена методическа и изследователска работа, както и строго индивидуален подход към всеки един обучаем.

- Самата разработена система за оценка и анализ на създадените от учениците портрети представлява самостоен принос. Като комбинира взаимодействия между критерии и показатели (пет критерия и два показателя), системата набелязва мрежа, в която се разполагат постиженията на ученическите произведения. Това постижение е от особена важност в условията на днешното унифициране, което тестовите системи за оценяване и тотално въведеният принцип на успеха неизбежно извършват. Работата на Ваня Годжелова убедително очертава възможности за това принципите за оценяване да изграждат индивидуалности въз основа на добре премислена оценъчна решетка.
- Не на последно място добре намереният баланс между научноизследователска и приложно насочена работа е също приносен момент в дисертационната разработка. Този баланс не се появява от само себе си, а произтича от осъзнато и активно взаимодействие на всички равнища в работата.

VI. Критични бележки и препоръки

Първата глава се нуждае все още от частично езиково редактиране, след което работата е желателно да се насочи към самостоятелна публикация, която би била от несъмнена полза на преподавателите по изобразително изкуство в училищата, както и на университетските преподаватели по методика на обучението по изкуствата.

VII. Автореферат

Авторефератът обхваща 44 страници, като предава напълно точно в резюмиран вид постройката, хода, задачите и постиженията на дисертацията.

VIII. Аprobационни публикации

Ваня Годжелова е представила три аprobационни публикации: “Портретът на ХХI век през обектива на фотографа”, „Портретът през ХХ и ХХI век“ и

„Портретното изображение - проблеми и специфики при работата с ученици от специализирано художествено училище“, като при това набелязват изключително актуална проблематика: отношението фотографски – живописен образ и характерните живописни търсения в съвременността. Тези три статии са напълно достатъчни за целите на дисертационната защита и съответстват на основните идеи в доктората. Те наистина са обнародвани в локални форуми на АМТИИ, но за сметка на това се отличават чувствително на фона на сборниците, в които присъстват, със своята отчетлива конкретика, с ясно поставените си задачи и със съзнанието за научна отговорност.

IX. Заключение

Въз основа на изключителните постижения на дисертационния труд на Ваня Милкова Годжелова предлагам на уважаемото научно жури да ѝ присъди образователната и научната степен „доктор“ и с пълна убеденост гласувам „за“.

10 февруари 2024 г.

Проф. д-р Галина Лардева